

Флоран Мушар

●

**УКРАЇНЬСЬКА ІСТОРІЯ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVI ст.
В «ІСТОРІЇ СВОГО ЧАСУ» ЖАКА-ОГЮСТА ДЕ ТУ
(продовження; з кн. 35–50)**

DOI: 10.5281/zenodo.7492854

© Ф. Мушар, 2022. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0651-8954>

Продовжуємо публікувати уривки «Історії свого часу» Жака-Огюста де Ту (1551–1617), які до-
тичні до історії України: латинський текст із паралельним українським перекладом. Про джерело,
його специфіку та принципи публікації див. першу статтю¹. У цій статті публікуються матеріа-
ли, які охоплюють події 1563–1571 рр.

Ключові слова: історія України XVI–XVII ст., Жак-Огюст де Ту, новолатинська історіографія,
історіографія давньої Русі.

**Уривок № 2. Із книги 35.14 – про молдавських господарів
та загибель кн. Дмитра Вишневецького (1563 р.)**

У цьому уривку де Ту, спираючись на неопубліковані в його часи посольські матеріа-
ли, що збереглися в архіві Жака Бурдена, державного секретаря із закордонних справ²,
розповідає про долю молдавського престолу в 1561–1564 рр., згадавши загибель
кн. Дмитра Вишневецького, якого деспот Томша схопив і послав на страту до Константи-
нополя. Розповідь де Ту, втім, не зовсім зрозуміла й точно не без помилок; так, він пере-
плутав румунські землі й протягом усього пасажу називає Молдавію Волощиною.

Цей рік виявився останнім для Якова, нового
деспота Волощини³: свої ж його вбили, того
само місяця, в якому за два роки раніше він пе-
реміг і прогнав Олександра з господарства.
Яків із дитинства вивчав вільні мистецтва, на-
віть викладав математику в Ростокі в Меклен-
бурзькому князівстві, і вмів витончено вислов-
люватися грецькою, латиною, італійською й
французькою; згодом його обдурили волохи,
народ варварський, який через невірність до
своїх господарів перевершує всіх інших; але
коли він не бачив жодного виходу, і зрозумів,
що йому доведеться загинути, він уникнув сво-
єї долі завдяки наполегливості та звитязі.

Зодягнувшись у стрій деспота, не виказуючи
жодної ознаки пригніченого духу, у мужній
промові він дорікнув волохам, що вони не оці-
нили його доброго правління, а також його
численних та щедрих благодіянь, благав Бога
про помсту, щоб не залишав їх віроломство
безкарним.

Hic annus Iacobo novo Valachiae despotae ulti-
mus fuit, eodem ipso mense, quo Alexandrum pro-
elio victum ante biennium regno expulerat, a suis
occiso. Is, cum a pueritia liberalibus disciplinis
imbutus fuisset, etiam mathematicas artes Rosto-
chii in Megalopolensi principatu professus fuerat,
et eleganter Graece, Latine, Italice, Gallice nove-
rat; tandem a Valachis, gente barbara, et qua nulla
in dominos suos inconstantior, fraude circumven-
tus, ubi nullum effugium et sibi necessario mori-
endum vidit, fati necessitatem constantia et intre-
pido animo superavit.

Nam regio amictu indutus, nullo abiecti animi
signo edito, oratione libera, bene recteque gestam
republicam ac multa eaque eximia Valachis suis
beneficia exprobravit, Deum ultorem precatus, ut
impunitam eorum perfidiam non sineret.

¹ Мушар Ф. Українська історія другої половини XVI ст. в «Історії свого часу» Жака Огюста де Ту. *Сіверянський літопис*. 2022. № 2. С. 4–9.

² Про це є запис у списку «авторитетів» (джерел), вміщеному на початку книги: [ex] aliisque actis et regionum legatorum orationibus ac litteris, quae penes Iacobum Burdinum, unum e quatuorviris a secretis epistolis, remanserunt, тобто «[з] інших актів, промов та листів королівських послів, що їх сховав Жак Бурден, один з чотирьох державних секретарів». Ці папери, мабуть, є листуванням французьких послів у Порті, яке було опубліковано ще в XIX ст.: пор. E. Charrière. *Négociations de la France dans le Levant, ou Correspondances, mémoires et actes diplomatiques des ambassadeurs de France à Constantinople...* Paris. 1850. Кн. 2. С. 736–755.

³ Читай – «Молдавії». В тексті згадуються правління Олександра IV Лопушанина (до листопада 1561 р.), Іоана Якова Іракліда чи Деспота Воде (листопад 1561 р. – листопад 1563 р., тут він – Iacobus), Стефана VII Томші (листопад 1563 – березень 1564 р., тут – Thousa), і знову Олександра IV (до 1568 р.).

Під час цієї промови він був убитий змовниками; потім закликали князя Дмитра Вишневецького; але його одразу зв'язали й вислали Сулейманові до Константинополя на вірну смерть; замість нього змовники привітали князем Томшу. Однак після недовгого правління Томша був вигнаний Олександром, який повернувся; а коли було виявлено, що він, втікши в Польську Русію, замислював нову смуту, то був страчений у Львові за наказом Сигізмунда Августа. Після смерті Олександра його наступником став його син Богдан, а після нього вже Івоня, – так вони Івана називають, – який оголошував себе сином колишнього воєводи Стефана від наложниці; про нього йтиметься далі. Ось скільки господарів за короткий час мала Волощина, і стільки разів вона змінювалася.

Inter has exprobrationes occiso eo a coniuratis, dux Demetrius Visnovecius vocatur, qui statim Solimano Constantinopolim vincitus ad certam necem missus est; cuius loco Thousa a factiosis princeps salutatur. Verum is, cum exiguo tempore rempublicam administrasset, ab Alexandro reduce expulsus, cum in Russiam Polonicam profugus ibi res novas moliri compertus esset, Sigismundi Augusti iussu apud Leontopolim securi percutitur. Alexandro humanis exempto successit Bogdanus filius; huic Ivonia, sic Ioannem ipsi vocant, qui se ex Stephani quondam provinciae vaivodae filium ex concubina perhibebat, de quo plura deinceps dicenda erunt. Tot dominos Valachia brevi tempore habuit, et toties mutavit.

Уривок № 3. Із книги 36 – про участь кримських татар у взятті Полоцька (1563?)

Кримські татари досить часто з'являються на сторінках «Історії свого часу», зазвичай коли йдеться про війни Османської імперії та Московської держави в центральній та східній Європі (тобто в Угорщині, на румунських землях, у Лівонії тощо). Нижче наведені всі уривки, де кримські татари згадуються. Перший – про їхню участь у взятті Полоцька московськими військами, у першу фазу Лівонської війни (лютий 1563 р. – з книги 36.7).

Переможець, захопивши фортецю, відправив полоцького воєводу⁴ з дружиною та дітьми до Московії; він вигнав жителів із міста, і з нечуваною жорстокістю п'ять днів відмовляв їм у їжі; він ще зарізав дітей молодших десяти років, старших із собою забрав у рабство й продав у ясир татарам, мордуючи всіх не зважаючи на стать або вік – за винятком пушкарів, яких він найняв на війну, виділивши їм особливу плату; і, спустошивши Литву вбивствами, пожежами та пограбуваннями, він пішов додому.

Victor, capta arce, loci praefecto in Moscoviam cum liberis et uxore ablegato et oppidanis urbe pulsus, inaudita crudelitate per V dies alimenta subtrahit, pueros infra X annos macat, alios grandiores secum in servitute abducit et Tataris pro mancipiis vendit, in cunctos nullo sexus aut aetatis discrimine saeviens, praeterquam in tormentorum libratores, quos stipendio conductos in rei bellicae usum seposuit; et ita Lithuania caede, incendio ac praedis vastata, domum retro abiit.

Далі (кн. 36.18) згадуються кримські татари у складі московських військ у поході 1564 р.:

У російських військах було сорок тисяч воїнів, а татарських найманців тридцять тисяч; із них усіх, як передають, загинули з різних причин тридцять тисяч; багато хто потонув у річках, лід яких провалився під вагою і через гуркіт уткіачів із їхніми возами.

Erant in exercitu Russorum XLIIII et Tatarorum conductorum XXXIII; ex iis vario pestis genere XXXIII amplius absumpta traduntur; fluminibus, quae glacie stabant, fugientium ac curruum fragore ac pondere resolutis; quo casu plerique hausti sunt.

Уривок № 4. Із книги 39.14 – про козаків

Цей уривок, незважаючи на стислість, містить важливу для нашої теми згадку про козаків, завдяки якій стає зрозуміло, що для де Ту йдеться не про етнос чи частину етносу, а про рід діяльності, а саме – про розбійницьку вольницю, яку порівняно з діями інших військових формувань на території Центральної та Східної Європи.

Отже, після упокорення всіх цих земель, які раніше, бігаючи туди й сюди, вкрай спустошували ті розбійники, яких угорці зазвичай називають гайдюками, поляки – козаками, хорвати – ускоками, турки та албанці – мартолосоми⁵, а німці – фрайбойтерами⁶, найнагальнішим завданням було приготувати все необхідне до від-

Ita pacata circum regione, quae antea a praedonibus, quos Hungari Heidones, Poloni Cosacos, Dalmatae Uscochos, Turci et Illyrici Martellosos, Germani Freibuterus vulgo nominant, huc illuc libere discurrentibus infestabatur, proxima cura fuit omnia comparare, quae ad potentissimi hostis adventantis impetus sustinendos necessaria essent, et

⁴ Польським воєводою в Полоцьку був Станіслав Довойна (вм. 1573 р.).

⁵ Мартолосо – назва піратів чи розбійників, які жили в балканських регіонах (пор.).

⁶ Нім. Freibeuter – «капер, морський розбійник».

биття нападів наступаючого найсильнішого ворога, а водночас, зібравши війська в Яварині⁷, простежити його переїзди та рухи.

interea copiis ad Iavarinum contractis, eius motus ac progressus observare.

Уривок № 5. Із книги 39.15 – про поразку татарського загону (1566 р.)

Кримські татари дуже активно допомагали османському султанові в його угорських походах і виконували функцію легкої кінноти, а також своєю жорстокістю лякали християнське населення; принаймні так уявляє собі їхню роль де Ту. У цьому уривку командувач австрійської армії Лазар Швенді під час походу на східних землях угорського королівства, які тоді перебували під османським контролем, розбиває татарський загін.

Швенді було наказано залишатися у Верхній Паннонії та на Спиській землі⁸, поки імператор стояв табором у Яварині з дуже великою армією, щоб спостерігати за рухом і просуванням ворога; у той час він мав справу з татарами, яких заохочував Сулейман на прохання Яна. Вони розкинулися по обидві сторони Тіміша, плюндруючи й спустошуючи край; людей будь-якого віку та статі вони то вбивали, то поневолювали. Спочатку Швенді витримав їхній натиск, бо він вважав небезпечним на них напасти, оскільки вони переважали за кількістю; він затягнув битву до того часу, коли ненажерливі татари виснажили самих себе, поїдаючи недозрілі фрукти та стиглий виноград; тоді він накинувся на них, знемагаючи від хвороб і в значно меншому складі, дуже легко перебив їх до десяти тисяч і вигнав із землі; із двох турецьких ватажків, під проводом яких вони спустилися до Паннонії, один убитий, а інший смертельно поранений.

Sub id tempus Schuendio, qui certo consilio in Pannonia Superiore et agro Cepusiensi, dum Caesar castris ad Iavarinum positus cum numerosissimo exercitu hostium motus ac progressus observaret, subsistere iussus fuerat, cum Tataris Ioannis rogatu a Solimano excitis, res fuit. Nam cum illi late cis et trans Tibiscum cursitantes praedis abactis omnia infesta facerent, et homines cuiusvis aetatis ac sexus partim trucidarent, partim in servitutum raperent, sustinuit primo impetum Schuendius, eos quippe numero superiores adoriri nequaquam tutum ratus, dilato in hoc usque tempus proelio, quo praecocium fructuum et uvarum maturarum esu homines voraces semetipsos conficerent: tum eos morbis languidos et numero non parum deminutos adortus, ad xм nullo prope negotio cecidit, et finibus eiecit, praetorum Turcicorum, quorum ductu in Pannoniam descenderant, altero interempto, altero lethaliter vulnerato.

Уривок № 6. Із книги 39.21 – про звірства татар у східній Угорщині (1566 р.)

Цей уривок доповнює попередній і дозволяє де Ту створити жахливу картину звірств кримських татар; у зв'язку з цим слід звернути увагу на використання щодо них античної назви «скіфи», адже ті були зразком азійського варварства. Конкретний контекст оповідання – усе та сама австро-турецька війна 1566 р., яка того року увінчалася для султана Сулеймана Чудового взяттям Сігетвара – але, як відомо, він помер під час облоги. Тут дія відбувається у Трансильванії, де принцу Яну Запольї, ставленнику османів, доводиться захищати свій край від татар – своїх союзників.

Невдовзі після цього через сувору зиму Селім залишив Угорщину, доручивши Пертаву баші очолити сильне військо турків, волохів і татар, щоб підкріпити Яна Трансильванського, який продовжував війну проти імператора (...)

Haud multo post Selimus asperitate hiemis urgente Pannoniam reliquit, Perthavo purpurato negotio dato, ut cum validis Turcorum, Valachorum et Tatarorum copiis Ioanni Transilvano, qui bellum contra Caesarem prosequeretur, praesto esset. (...)

І тепер, поставивши десять гармат і почавши ними бити Токай, Іоанн уже доводив місто до крайнього горя, коли до нього надійшла тривожна звістка про тих десять тисяч татар, яких Селім залишив захищати його з турками та волохами: вони збунтувались і стали спустошувати всі волоські землі, скрізь розоряли як майно, так і людей, не зважаючи на вік та стать. Тому він був змушений зняти облогу через вісім днів, щоб не дозволити довести власний народ до повного винищення, якщо б він ще наполегливіше тримався за неї. Бо, окрім підпалів і грабунків, говорили про жахливі речі: що вони немовля розсікали й насаджували на

Iamque admotis decem tormentis, et cepta verberatione, Tocaium in maximas angustias redegerat Ioannes, cum trepidus nuntius ad eum venit xм Tatarorum, quos Selimus defendendi eum causa cum Turcis ac Valachis reliquerat, totam Daciam per seditionem populari, et inaudita crudelitate hominum passim in fortunas ac corpora nullo sexus et aetatis discrimine grassari: quapropter obsidionem solvere post octiduum coactus est, ne dum istic pertinacius haereret, suos ad internecionem deleri sineret. Nam praeter incendia ac direptiones horrida memorabantur, infantes videlicet dissecatos et veribus transfixos ad ignem torreri, et tostos ab illis devorari: praeterea Christianorum hostium

⁷ Сучасний Дьєр (польською – Jawagun).

⁸ Тут ідеться про Спиш у сучасній Словаччині.

палиці, підсмажували на вогні та їли; що вони щодня їли м'ясо християн, своїх ворогів, і, крім того, харчувалися жіночими грудьми, які вони вважають за вишукану їжу.

Тому, коли Ян прибув до Трансильванії, він спочатку через своїх послів дружньо закликав їх піти звідти й утримуватися від образ і зла. Коли вони відмовилися це зробити, він зі своїм військом, підстерігаючи заблукалих та необережних татар, убив їх шість тисяч; а звідти він повернувся до Варадина⁹, де скіфи, охоплені жагою помсти, взяли його в облогу. Однак той, побачивши, що місце недостатньо захищене чи природою, чи укріпленнями, щоб мати змогу захистити власною артилерією від такого натопту людей, таємно вийшов уночі й відійшов у безпечніші місця, де, зібравши свої сили, він знову напад на беззальних татар і скопив багато тисяч із них, і отримав незліченну кількість в'язнів, яких варвари забрали в убоге рабство, і серед них кілька знатних дам і дів, взятих у полон у місті Береговому¹⁰; сумне видовище скрізь, особливо навколо Кошиць, звідки близько трьохсот яничарів, користуючись владою й жорстокістю, вивели з собою близько восьмиста в'язнів, скрізь залишивши по собі суцільний жах, особливо біля Дунаю, Вага і Дьєра.

Між тим гарнізони Секешфегервара отримали Гестерн¹¹ і Вітан¹², які минулого літа захоплювали християни, так що Палота, Веспрініум і Татта, тепер дуже близькі до ворога, були в найбільшій небезпеці. Згодом ці скіфи, після однієї та другої поразки від Іоанна, отримали когось із гетів¹² та з яничарів, які приєдналися до них, сподіваючись на здобич, спрямували напади в бік Русі й Поділля, які належать королю Польщі, де вони, піддавшись усілякій жорстокості, нарешті обложили воєводу провінції в одному місті, привізши з собою дванадцять облогових пристроїв¹³. Воєвода, правда, був не менш благородний давністю свого роду, ніж своєю військовою доблестю, і, часто вириваючись із обраними бійцями, яких мав із собою, нарешті захопив ті пристрої у розбійників, а, забравши їх, до єдиного знищив решту жорстоких воїнів.

carnes quotidie edere, et quod exquisiti cibi loco ducunt, mulierum mamillis vesci.

Igitur Ioannes, ubi in Transsilvaniam venit, primum eos per legatos amice hortatus est ut illinc discederent, et ab iniuria ac maleficio abstinerent. Quod cum illi facere recusarent, ipse cum suis palantes et incautos adortus, ad VI M trucidavit; et inde Varadinum rediit, quo illum ultionis rabie incensi Scythae circumsident. Is vero, qui videret locum neque natura neque operibus satis munitum esse, ut eum adversus tot hominum turbam admotis tormentis tueri posset, clam noctu egressus in tutiora loca se recepit; ubi collectis viribus rursus populabundos aggressus multa millia ex illis cecidit, et innumeros captivos, quos barbari in miseram servitutem abducebant, et in iis complures nobiles matronas ac virgines in oppido Beregazio captas recepit, lamentabili ubique rerum facie, praecipue circa Cassoviam, unde cccc circiter praetoriani, omni licentiae ac saevitiae genere usurpato, dccc fere captivos secum avehebant, ingenti sui terrore passim incusso, praesertim circa Danubium, Vagum, et Arabonem degentibus.

Inter haec Albae praesidiarii egressi Gesternum et Vitatum superiore aestate a nostris occupata receperunt, ita ut Palota, Vesprinium ac Tatta tam vicino hoste iam in summo discrimine versarentur. Tandem Scythae illi post unam et alteram a Ioanne acceptas clades Getis aliquot et praetorianis spe praedae ad illos se adiungentibus auctiores Russiam et Podoliam, quae provinciae regi Poloniae parent, converso impetu deflexerunt, ubi, omni saevitiae genere grassati, postremo provinciae Palatinum in quodam oppido obsident, adductis secum XII muralibus machinis. Verum, ille non minus vetustate familiae quam bellica virtute nobilis, cum delectis quos habebat crebro erumpens, ad extremum machinas praedonibus eripuit, et iis adeptis immanes crudelium bellatorum reliquias ad internecionem delevit.

Уривок № 7. Із книги 41.28 – захоплення Мукачева Лазарем Швенді (1567 р.)

У 1567 р., під час війни Яна II Зигмунда Запольї проти Габсбургів, Лазар Швенді взяв Мукачево на Закарпатті, що було крупною поразкою для Яна, який розраховував на підтримку Речі Посполитої (його матір'ю була Ізабелла Ягеллонка, сестра Сигізмунда II Августа).

Невдовзі, не зважаючи на зимові холоди, [Швенді] із таким само успіхом обложив Мукачево, добре укріплене й зручне для цієї війни місто, гарнізон якого здався, домовившись про збереження життя й майна. Це було 17 лютого, на четвертий день після початку облоги; а якби через день військо не здалося, то загинуло б

Nec magno temporis interiecto spatio, nulla hierni frigoris ratione habita, Monchausium pari felicitate obsidet, locum munitissimum et huic bello gerendo maxime opportunum, cuius praesidiarii vitam facultatesque salvae pacti deditioem fecerunt. Id incidit in XIII Kal. Mart., quarto postquam obsideri coeperat die; quo nisi deditio facta fuisset

⁹ Сучасна назва – Орадя в Румунії.

¹⁰ Тобто вони були взяті в полон у цьому місті (сьогодні в Закарпатській області України) та приведені татарами до Трансильванії.

¹¹ Ці угорські міста мені не вдалося ідентифікувати.

¹² Антична назва, яка тут використовується для румунів.

¹³ Імовірно, стінобитних машин.

разом із військовим обладнанням через розлив вод. До цієї біди принцові Трансильванському додалася ще одна, а саме, що гроші, які він мав сплатити солдатам, були перехоплені військами Імперії. Відомо, що це його вразило, тому він шукав будь-яких способів знову заволодіти фортецею. Він бачив, що без неї доступ до Сарматії та Русі буде йому повністю закритий, а також він не міг сподіватися іншого шляху для подальшого надходження підкріплення від союзного королівства, окрім як в обхід через Молдавію, що було вкрай важко й незручно.

set, effuso postridie imbre insolito, miles et omnis apparatus bellicus aquarum inundatione procul dubio periisset. Accessit ad hoc Transilvani damnum et aliud; pecunia, quam ille militum stipendio mittebat, a Caesarianis in itinere intercepta. Eo casu summopere commotum eum constat, ut de arce quavis ratione recuperanda cogitaverit; quippe qua amissa sibi in Sarmatiam et Russiam omnem aditum praecludi videret, nec ullas subsidiarias e regno amico in posterum copias sperare posset, nisi eas per Moldaviam variis ambagibus et itinere difficili venire vellet.

Уривок № 8. Із книги 46.16 – згадка про короля Данила Романовича в папському документі (1569 р.)

У 1569 р. в Італії виникла велика суперечка з приводу титулу великого герцога Флорентійського, присудженого Папою Римським Пієм V місцевому правителю Козімо Медічі. Іспанський король Філіп II, який контролював прямо чи опосередковано Мілан, Савою та Неаполітанське королівство, а також імператор Максиміліан II, через давні права Священної Римської імперії на Італію, категорично відмовлялися визнавати зміну титулу флорентійського правителя. Внаслідок цього папа (і флорентійці) доручив кардиналові Коммендоне вибудувати захист Козімо; той вдався до історичних аргументів, які мали підтвердити, що папа справді має право надавати особливі титули католицьким правителям. Саме в цьому контексті згадується коронація Данила Галицького (1253 р.). Із дуже довгого списку історичних прецедентів наводиться лише релевантне місце:

... його константинопольський імператор Гонорій зробив графом Осерським; так литовський князь Міндовг та Данило, король південної Русі, за владою Апостольського Престолу отримали королівський титул; так багато італійських володарів, поставлених імператором Людовиком, згодом папською ж владою були зроблені законними принцями...

... eundem Honorium Constantinopolitanum imperatorem creasse comitem Autissiodorensis: sic Mindacum Lithuaniae ducem et Danielem Russiae australis reges auctoritate Sedis Apostolicae appellatos; sic plerosque per Italiam a Ludovico Caesare tyrannos constitutos, postea pontificum auctoritate legitimos principes effectos...

Уривок № 9. Із книги 50.19 – про набіг кримських татар на Москву (1571 р.)

В «Історії» досить докладно висвітлюються події Лівонської війни, яка виступає хіба що осередком, навколо котрого концентруються інші події північно-східноєвропейські. Наприклад, набіг кримських татар на Москву у травні 1571 р. у розумінні де Ту представлений як Боже покарання московському царю Іванові IV за жорстоке поводження з жителями Дорпата¹⁴ в Лівонії.

Незабаром такій жорстокості і такому суворому покаранню невинних помстився Бог визначною подією. Майже в той самий час, поки це відбувалося в Дорпаті, татари, кочовий і схильний до набігів народ, під проводом Кремпсехія¹⁵, який вів із собою сімдесять тисяч військ, 24 травня несподівано напали на Москву, величезну столицю Російського царства, яка складається переважно з дерев'яних будівель, і, пограбувавши її, залишили майже повністю зруйнованою, за винятком володаревої фортеці, побудованої з каменю та оточеної стінами на кшталт великого міста. Потім московити запекло кинулися навздогін татарам, які виїжджали з великим полоном (ясиром – Ф.М.); вони подумали, що татари втекли; але ті, оточивши їх, усіх знищили.

Eam saevitiam et in innocentes severitatem usurpatam Deus casu mox alio insigni ultus est. Nam eodem fere tempore, quo haec Torpati agebantur, Tataris, gens vaga et inopinato irruens, Krempsechio duce, qui LXX M equitum secum trahabat, Moscoviam Russici imperii metropolim vastissimam urbem, sed ligneis fere aedificiis constantem, subita irruptione oppressere IX Kal. Jun., et igne inter praedandum iniecto totam fere incendio delevare, excepta arce principis, quae lapide structa, et ampli oppidi instar muris cingebatur; cum vero Mosci abeuntes cum praeda Tataros ardentius insequerentur, a Tataris fugere creditis circumventi ad unum omnes interfecti sunt.

Мушар Флоран – кандидат славістичних наук, доцент, університет Ренн-ІІ, Бретань, Франція (Place du Recteur Henri Le Moal, Rennes, 35000, France).

¹⁴ Сучасне місто Тарту в Естонії.

¹⁵ Можливо, йдеться про кримськотатарського хана Девлет Герая (?).

Mouchard Florent – Ph.D., Professeur agrégé, Rennes II university, Brittany, France (Place du Recteur Henri Le Moal, Rennes, 35000, France).
E-mail: florent.mouchard@univ-rennes2.fr

**UKRAINIAN HISTORY OF THE SECOND HALF OF THE 16TH C.
IN "THE HISTORY OF HIS TIME" BY JACQUES-AUGUSTE DE TOUX
(continued; from books 35–50)**

In this article, we continue to publish excerpts of the «History of his time» by Jacques-Auguste de Toux (1551–1617), which relate to the history of Ukraine, in the Latin text with a parallel Ukrainian translation. About the source, its specifics and principles of publication, see the first article («Northern Chronicle», № 2 (164), 2022, pp. 4–9). In this article, materials covering the events of 1563–1571 are published.

Key words: the history of Ukraine of the 16th–17th c., Jacques-Auguste de Toux, New Latin historiography, historiography of ancient Rus.

Дата подання: 22 жовтня 2022 р.

Дата затвердження до друку: 31 жовтня 2022 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Мушар, Ф. Українська історія другої половини XVI ст. в «Історії свого часу» Жака-Огюста де Ту (продовження; з кн. 35–50). *Сіверянський літопис*. 2022. № 4. С. 13–18. DOI: 10.5281/zenodo.7492854.

Цитування за стандартом APA

Mouchard, F. (2022). *Ukrainska istoriia druhoi polovyny XVI st. v «Istorii svoho chasu» Zhaka-Ogiusta de Tu (prodovzhennia; z kn. 35–50)* [Ukrainian history of the second half of the 16th century. in «The History of His Time» by Jacques-Auguste de Thou (continued; from books 35–50)]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 4, P. 13–18. DOI: 10.5281/zenodo.7492854.

